

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
The Journal of International Social Sciences
Cilt: 30, Sayı: 2, Sayfa: 353-366, TEMMUZ – 2020
Makale Gönderme Tarihi: 31.10.2019 Kabul Tarihi: 07.05.2020

KÜRESEL KAMUSAL BİR MAL (VEYA KÖTÜ) OLARAK GÖÇ

Migration as a Global Public Good (or Bad)

Muhammet ŞAHİN¹

ÖZ

Göç olgusu günümüzde küresel bir boyut kazanmıştır. Savaşlar ve politik çatışmalar dünya çapında bir sığınmacı sorununa yol açarken, ekonomik olumsuzluklar ülke içi veya ülkeler arası göçleri hızlandırmakta ve sürdürülemez büyüme ve kalkınma politikalarına bağlı olarak da iklim ve çevre temelli nüfus akımlarında artış gözlenmektedir. Bu bakımdan göçü, bir küresel kamusal mal (veya küresel kamusal kötü) olarak ele almak gerçekçi bir yaklaşım şekli olacaktır. Keza göç, artık bölgesel veya ulusal sınırlar içerisinde düşünülemeyecek kadar geniş kapsamlı bir ölçüğe ulaşmış olup, dünya üzerinde olumlu ya da olumsuz etkilere yol açabilmektedir. Göç olgusu, meydana getirdiği köklü değişimler ile ulusal veya uluslararası alanda pozitif veya negatif dışsallıklar yaratmaktadır. Göç bir yandan kentleşme dinamiklerini yeniden düzenlerken, bir yandan da verimlilik ve büyüme verileri üzerinde belirleyici olmaktadır. Devlet bütçesi içerisinde özellikle harcama kalemleri, ulusal veya uluslararası göç akımlarından önemli ölçüde etkilenmektedir. Ayrıca göç olgusu, toplumsal yapıyı dönüştürme özelliği de taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı; göç olgusunu küresel kamusal mal ve(ya) küresel kamusal kötü perspektiflerinden ele alarak, meydana getirdiği etkileri üzerinden irdelemektir. Çalışma göçün ekonomik, mali, sosyal, kültürel ve politik boyutlarını içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Küresel Kamusal Mal, Küresel Kamusal Kötü, Göç.

ABSTRACT

The phenomenon of migration has gained a global dimension today. While wars and political conflicts lead a word-wide refugee problem, economic negativities speed up domestic or international migrations and it is observed that there is an increase in environment or climate based population flows depending on unsustainable growth and development policies. In this respect, it will be a realistic approach to handle migration as a global public good (or global public bad). Likewise, migration has accessed a comprehensive scale which can no longer be considered within regional or national boundaries and it may result in either positive or negative impacts on the globe. The phenomenon of migration creates positive or negative externalities in the national and international area with the radical changes it generates. While on the one hand, migration reorganizes the dynamics of urbanization, on the other hand it becomes determinant on productivity and growth data. Particularly spending items in the government budget are highly affected by national or international migration flows. Besides, the migration phenomenon has the characteristics of transforming social structure. The aim of this study is to approach the migration phenomenon from the perspectives of global public good and/or global public bad and to examine in terms of its impacts. The study covers economic, financial, social, cultural and political dimensions of migration.

Keywords: Global Public Good, Global Public Bad, Migration.

1. Giriş

Göç olgusu insanlığın varoluşu kadar eskidir. İnsanlar, başlangıçta iklim koşullarının elverişsizliğinden dolayı göç ederek, daha yaşanabilir bir coğrafyada hayatlarını sürdürebilme beklentisi ile buldukları yeri terk etmek durumunda kalmışlardır. Zamanla göçlerin nedenleri

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü
e-posta: sahin@gumushane.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1490-8947>

belirgin bir şekilde değişmiş ve iklime bağlı göç hareketlerinin yanına ekonomik ve politik etmenlerin yol açtığı nüfus akımları da eklenmiştir. Günümüzde yalnızca coğrafi koşulların elverişsizliğinden dolayı değil, işsizlik ve savaşlar gibi faktörlerden dolayı da göçler yaşanmaktadır.

Küreselleşme süreci ve onun ekonomi ve ekonomi dışı alanlarda meydana getirdiği değişim doğal olarak göç dinamiklerini de etkilemektedir. Küreselleşmenin tüm yerküreyi içeren bir süreç olması gibi, göç olgusu da artık tüm dünya çapında sonuçlar doğurmaktadır. Bu bakımdan göçü, tüm insanlığı ilgilendiren bir küresel kamusal mal veya küresel kamusal kötü olarak değerlendirmek gerekir. Göç bir küresel kamusal mal mı yoksa küresel kamusal kötü müdür? Bu sorunun cevabı yerkürede meydana getirdiği etkilerin pozitif dışsallık mı yoksa negatif dışsallık mı yarattığı ile ilişkilidir. Keza göç; ekonomik aktiviteleri, devlet maliyesini, kültürel yaşamı, sosyal yapıyı ve politik algıları yeniden şekillendirebilme gücüne sahiptir. Etkinin yönü, söz konusu sorunun cevabının sağlıklı bir şekilde verilebilmesinde belirleyici olacaktır.

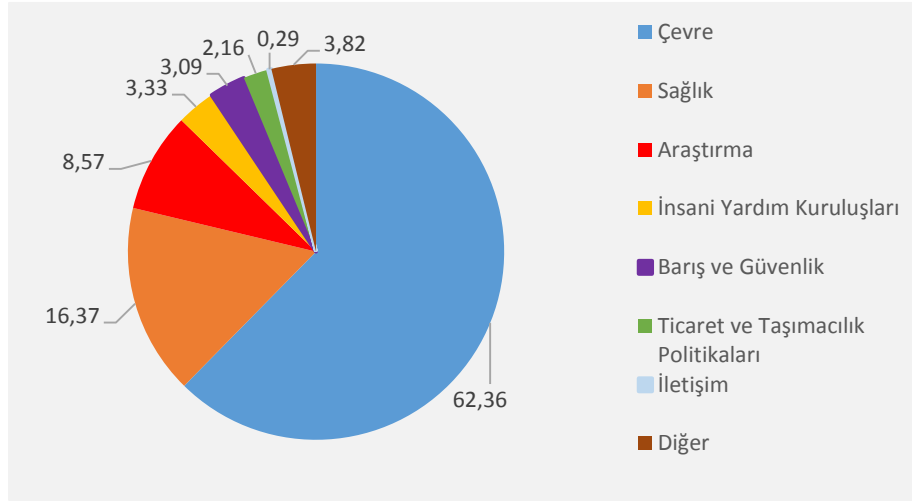
Bu çalışmanın amacı yukarıda ifade edilmiş olan soru çerçevesinde göçün küresel etkilerini irdeleme ve pozitif dışsallıkları mı yoksa negatif dışsallıkları mı daha belirgin bir şekilde öne çıkardığını belirlemektir. Çalışma dört kısımdan oluşacaktır. Birinci kısımda küreselleşme süreci çerçevesinde, küresel kamusal mal ve küresel kamusal kötü kavramları ele alınacaktır. İkinci kısım göçün uluslararası boyutlarına yönelik olup, daha çok göçle ilgili somut sayısal verileri içerecektir. Ardından göçün ekonomik, mali, kültürel, sosyal ve siyasal yönleri ele alınarak, hem bu alanlardan etkilenme hem de onları etkileme süreçleri incelenecektir. Son kısımda ise göçün küresel kamusal bir mal mı yoksa kötümü olduğuna dair açıklamalara yer verilecektir.

2. Kavramsal Bir Çerçeve: Küresel Kamusal Mal ve(ya) Küresel Kamusal Kötü

Yirminci yüzyılın son çeyreğinden beri küreselleşme adı verilen bir değişim süreci yaşanmaktadır. Sürecin başlıca dinamikleri; ‘devletlerarası ilişkilerin gelişmesi, ulusal değerlerin evrenselleşmesi, teknolojik gelişmelerin dünyaya yayılması, ulus devletlerin egemenlik alanlarının görece daralması, iktisadi ve mali politikalarda müdahaleci yaklaşımların terkedilmesi, uluslararası sermaye akımlarının hızlanması, çok uluslu şirketlerin güç kazanması ve ülkeler arası karşılıklı bağımlılığın artması’ şeklinde sıralanabilir (Aktel, 2003: s. 10-11). Ekonomik, mali, sosyal, politik, kültürel, teknolojik vb. birçok alanı dönüştüren küreselleşme süreci, olumlu ya da olumsuz olanı ulusal sınırların ötesine taşıyarak uluslararası bir boyut kazandırma eğilimindedir. Böylece küreselleşme süreci bir yandan demokrasi, temel insan hakları ve teknolojik ilerleme gibi insanlığın yararına olan gelişmeleri evrenselleştirirken, diğer yandan da ekolojik dengenin bozulması ve finansal krizler türünden sorunların tüm yeryüzüne yayılmasına yol açabilmektedir.

Bu anlamda kamusal mal kavramı da artık yalnızca ulusal boyutlarıyla değil, aynı zamanda uluslararası boyutlarıyla ele alınan bir kavram haline gelmiştir. İlk kez Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından 1999 yılında hazırlanan bir raporda gündeme gelen küresel kamusal mallar (Kirmanoğlu vd., 2006: s. 26), yalın bir tanımlamayla; faydasının ulusal sınırları aşarak tüm ülkelere ve tüm toplumlara yayıldığı mallardır (Kaul vd., 2003: s. 23). Küresel kamusal mallar üç şekilde oluşmaktadırlar. Bunlardan ilki atmosfer ve okyanuslar gibi doğal yollarla oluşmuş küresel kamusal mallardır ki, erişimleri genelde serbest olmakla birlikte zaman zaman uluslararası antlaşmalar veya düzenlemeler ile sınırlandırılmaları da söz konusu olabilmektedir. İkinci grupta uluslararası standartlar, küresel ağlar ve enformasyon (bilgi) gibi insan eliyle oluşturulmuş küresel kamusal mallar yer almaktadır. Bunlardan ticari olanları (örneğin patent hakları) büyük ölçüde sınırlandırılmış iken, ticarete konu olmayanlarının ise erişimi genellikle serbesttir. Son küresel kamusal mal grubu ise barış ve güvenlik, temel eğitim, sağlık hizmetleri, gıda güvenliği, finansal istikrar ve çevrenin korunması gibi küresel politikalar çerçevesinde oluşturulmuş olan mallardır (Andersen ve Lindsnæs, 2007: s. 45-46).

Küresel kamusal malların ölçeği uluslararasıdır. Kamusalılık düzeyi uluslararası olan bu mallar, uluslararası kuruluşlar tarafından üretilmekte, finansmanları uluslararası düzeyde sağlanmakta ve faydaları ile tüketimleri de uluslararası boyutlarda gerçekleşmektedir. Böylece ulusal mallar söz konusu olduğunda devlet, kamu kuruluşları, sivil toplum örgütleri, özel işletmeler, bireyler ve aileler gibi ülke içi aktörler öne çıkarken, küresel mallarda ise devletler, uluslararası devlet organizasyonları, bölgesel çaplı organizasyonlar ve küresel sivil toplum örgütleri gibi daha geniş bir kesim belirleyici olmaktadır (Gümüş, 2011: s. 31-33). Ancak küresel kamusal malların ölçeğini hesaplayabilmek pratikte oldukça güçtür. Şekil 1’den de görüleceği üzere; Resmi Kalkınma Yardımlarının (ODA) baz alındığı ve sekiz küresel kamusal malın (çevre, sağlık, araştırma, insani yardım kuruluşları, barış ve güvenlik, ticaret ve taşımacılık politikaları, iletişim ve diğer) dahil edildiği parasal ölçümlere göre, ölçeği en büyük olan küresel kamusal malın çevre olduğu tahmin edilmektedir. Onu sırasıyla sağlık ve araştırma takip etmektedir (Development Initiatives, 2016).

Şekil 1: Resmi Kalkınma Yardımları Baz Alındığında Her Bir Küresel Kamusal Malın Toplam Küresel Kamusal Ölçek İçerisindeki Payı (%)

Kaynak: Development Initiatives, 2016: s. 14

Küresel kamusal malların iki temel özelliği vardır. İlk özellik bu mallarda rekabet ve mahrum bırakmanın olmamasıdır. Yani birbirine rakip olmaksızın herkes bu mallardan yararlanabilmelidir. İkinci özellik ise faydalarının tüm dünyaya yayılması ve tüm insanlığı kapsamasıdır. Bununla birlikte küresel kamusal malların sınır aşan yapısı, zaman zaman faydanın yayılmasından daha çok zararların yayılmasına da yol açabilmektedir. Ekonomik krizler, küresel terör, küresel ısınma, çölleşme, salgın hastalıklar, asit yağmurları ve bozulan işgücü piyasası benzeri durumlar bu tür bir yayılmaya örnek olarak gösterilebilir (Kirmanoğlu vd., 2006: s. 26-27). Esasen bunları *küresel kamusal mal (global public good)* olarak değil de *küresel kamusal kötü (global public bad)* şeklinde ele almak daha uygun olacaktır. Keza küresel kamusal kötüler, küresel kamusal malların aksine pozitif dışsallıkların değil de negatif dışsallıkların yayılmasına yol açan ve bu özellikleriyle de küresel çaplı sistemik riskler yaratan bir yapıya sahiptirler (Kaul vd., 1999: s. 458-459).

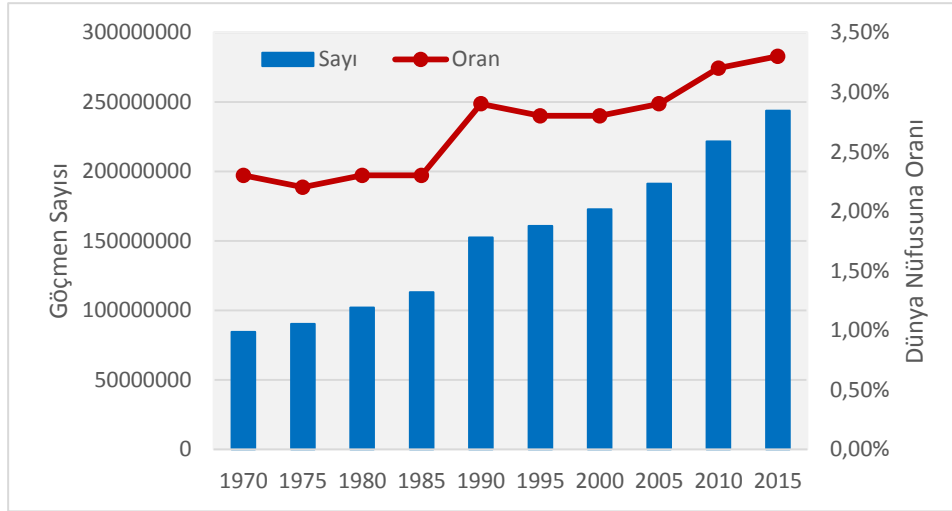
3. Ana Hatlarıyla Uluslararası Göç Dinamikleri

Göç kavramı Türk Dil Kurumu (1998: s. 863) tarafından; “Ekonomik, toplumsal veya siyasal sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, muhaceret” şeklinde tanımlanmaktadır. İnsanların göç etmesinin nedenleri tarihsel süreç içerisinde büyük bir değişim göstermiştir. Göçler başlangıçta

doğa ve iklim koşullarından kaynaklanmış, daha elverişli tabiat şartlarında yaşama isteği bunda belirleyici olmuştur. Ancak zamanla göçlerde ekonomik veya politik nedenlerin daha baskın hale geldiği görülmüştür (Ekici ve Tuncel, 2015: s. 13-14).

Göç olgusu günümüzde küresel bir sorun haline gelmiştir. İlk olarak savaş ve politik çatışmalar dünya genelinde ciddi bir mülteci sorununa neden olmaktadır. Bu bakımdan uluslararası göç dinamikleri içerisinde şiddet olaylarına bağlı göçler önemli bir yere sahiptir. Şiddet nedeniyle yerinden edilen insanların sayısı 70,8 milyon düzeyine ulaşmıştır. Bunlardan 25,9 milyonu mülteci durumdadır (UNHCR, 2018a: s. 2-3). Ekonomik faktörlerden kaynaklanan göçlerde ise az gelişmiş ülkelere doğru bir nüfus akışı söz konusudur. Özellikle iyi bir iş bulma imkanının sınırlı ve refah düzeyinin düşük olduğu ekonomilerden, işgücü piyasası elverişli ve kalkınmışlık düzeyi yüksek olan ekonomilere yönelen bu göçler (Milanovic, 2013), yaklaşık olarak son iki yüz yıldır (sanayi devrimini takiben) ivme kazanmıştır (Rubenstein, 2018: s. 81). Bunlara ilaveten dengesiz sanayileşme ve sürdürülemez kalkınma dinamiklerine bağlı olarak, çevre sorunlarından kaynaklanan göçlerde de yeniden bir artış beklenmektedir. Öyle ki 2050 yılına kadar yaklaşık olarak 200 milyon kişinin (her 45 kişiden birinin) kötüleşen iklim ve doğa koşulları nedeniyle göç etmek zorunda kalabileceği tahmin edilmektedir (International Organization for Migration, 2008: s. 11-12).

Uluslararası göç hareketlerinde bilateral (iki taraflı) göçlerde belirgin bir artış gözlenmektedir. Bu göç türünün nedenleri ekonomik sorunlar veya politik çatışmalar olabilmektedir. Bilateral göç türündeki en kalabalık nüfus hareketi Meksika'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) yönelik olarak gerçekleşmiş ve ABD'ne göç eden Meksikalıların sayısı 2000-2017 yılları arasında 9,4 milyondan 12,7 milyona yükselmiştir. Büyük ölçüde ekonomik faktörlere dayanan bu göçe karşın, Suriye'den Türkiye'ye yönelik göçte ise temelde politik çatışmalar belirleyici olmuştur. Öyle ki Suriye savaşından önce neredeyse sıfır düzeyinde olan Türkiye'deki göçmen Suriyeli sayısı, 2017 yılında 3,3 milyon kişi seviyesine ulaşmıştır (United Nations, 2017: s. 14).

Şekil 2: Toplam Göçmen Sayısı ve Göçmenlerin Dünya Nüfusuna Oranı

Kaynak: International Organization for Migration, 2018: 15

Yeryüzündeki toplam göçmen sayısı 1970-2015 yılları arasında yaklaşık olarak üç kat artarak 84 milyon kişiden 243 milyona yükselmiştir. Aynı dönem itibarı ile göçmenlerin dünya nüfusu içerisindeki payı ise oransal olarak %2,3'den %3,3'e çıkmıştır (International Organization for Migration, 2018: s. 15). Göç süreci 1990'lı yıllardan itibaren hızlanmış olup, bu trend günümüze dek devam etmiştir (Şekil 2). Bugün için en fazla göç alan ülkeler ABD, Almanya, Rusya, Suudi Arabistan ve İngiltere iken en fazla göç veren ülkeler ise Hindistan, Meksika, Rusya,

Çin ve Bangladeş'tir. Böylece Rusya hem en çok göç alan, hem de en çok göç veren ülkeler arasında yer almaktadır. Erkek göçmen sayısı, kadın göçmen sayısından daha yüksektir. Göç edenlerin yaklaşık olarak %52'si erkek, %48'i ise kadındır. Yaş grupları bakımından ise en fazla göç 30-34 yaş grubunda gerçekleşmiş olup, erkek göçmenlerin %11,2'si, kadın göçmenlerin de %9,9'u bu yaş grubunda yer almaktadır (International Organization for Migration, 2018: s. 17-19).

Göç hareketleri kıtalar bazında incelendiğinde, en çok göçmen nüfusu barındıran iki kıtanın Asya ve Avrupa kıtaları olduğu görülür. Asya'da göçmen sayısı 2000-2017 yılları arasında 49,2 milyondan 79,6 milyona, Avrupa'da ise 56,3 milyondan 77,9 milyona yükselmiştir. Bu iki kıta yerküredeki tüm göçmenlerin %60'ından fazlasına ev sahipliği yapmaktadırlar. En çok göç veren iki kıta da yine bu kıtalardır. Göç edenlerin %41'i Asya orjinlidir ki göçmen nüfusun yaklaşık olarak 105,7 milyonu bu kıtada yer alan ülkelerin vatandaşlarıdır. Asya'yı takiben sırasıyla %23,7 ile Avrupa (61,2 milyon kişi) ve %14,6 ile de (37,7 milyon kişi) Latin Amerika ve Karayipler gelmektedir (United Nations, 2017: s. 5-10).

4. Göçün Ekonomik, Mali Ve Sosyal Boyutları

4.1. Geçmişten Günümüze Ekonomik Nedenli Göçler

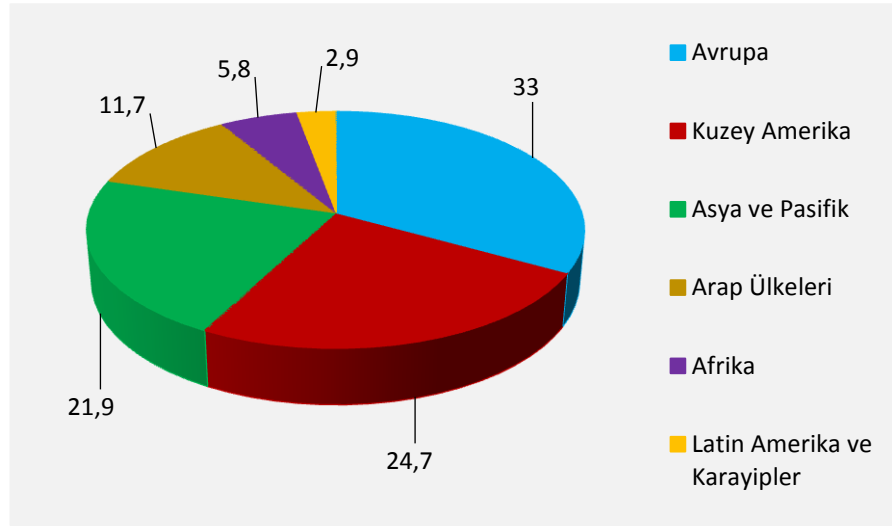
Göçler hem ekonomik parametrelerden etkilenmekte, hem de bu parametreleri etkileyebilmektedir. Diğer bir ifade ile göç ve ekonomik koşullar arasında birbirini besleyen bir döngü vardır. Göçün ekonomik nedenleri insanlığın gelişim aşamalarına göre farklılık göstermiştir. Sanayi devriminden önce ekonominin temel aktivitesi tarım olduğundan, göç hareketlerinde belirleyici olan ana unsurlar da tarıma ilişkindi. Tarım çağında insanlar verimli topraklara ulaşarak, daha fazla zirai ürün elde etmek amacıyla göç etmişlerdir. İlk uygarlıkların yerleşim yerlerine bakıldığında genellikle büyük nehirlerle yakın olan, tarıma uygun toprakların (Dicle ve Fırat çevresindeki Mezopotamya uygarlığı, Nil çevresindeki Mısır uygarlığı ve Ganj ve İndus çevresindeki Hint uygarlığı gibi) seçildiği görülür (Knight vd., 2000).

On sekizinci yüzyılda meydana gelen endüstri devrimi ve ardından yaşanan hızlı sanayileşme süreci ise göç hareketlerinin içeriğini önemli ölçüde değiştirmiştir. Hem kömür üretimine bağlı madencilik faaliyetleri, hem de sanayileşmenin bir sonucu olan fabrika ortamında üretim, tarımsal alanlardan göçen nüfusun oluşturduğu büyük sanayi kentlerinin doğmasına yol açmıştır. Bu dönemde kentleşmenin en hızlı yaşandığı ülkeler İngiltere, Belçika, Hollanda ve Almanya olurken, büyük kentlerin sayısında özellikle on dokuzuncu yüzyıldan itibaren belirgin bir artış yaşanmıştır. Gelişmiş Batılı ekonomilerde nüfusu 100 bini aşan şehirlerin sayısı 1800 ile 1914 yılları arasında yaklaşık olarak 12 kat artarak 24'ten 281'e yükselmiştir. Büyük kentlerde yaşayanların sayısı on dördüncü yüzyılda 10 milyondan daha azdı. Yirminci yüzyılın sonlarına doğru bu sayı 650 milyonun üzerine çıkmıştır. Aynı dönem itibarı ile kentlerde yaşayanların, toplam nüfus içerisindeki payı ise %7-9 seviyesinden %66'ya ulaşmıştır (Bairoch ve Goertz, 1986: s. 286-288).

Sanayi toplumlarında göç, kentlerde daha elverişli yaşam koşullarına ulaşma ve iş bulabilme arayışının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Öte yandan bu durum yalnızca kırdan kente göç olgusu ile de sınırlı değildi. Daha iyi ekonomik koşullarda yaşama ve daha elverişli şartlarda iş bulma isteği ülkeler arası göçleri de hızlandırmış, özellikle de Yeni Dünya'nın yükselen ekonomisi ABD, Eski Dünya'dan gelen büyük bir göçmen nüfusu ile karşı karşıya kalmıştır. ABD'ne göç edenlerin önemli bir kısmı Avrupalılardan (İngiliz, İrlandalı, Alman, Fransız, İtalyan, İspanyol, Yunan, Rus, Macar vb.) oluşmaktaydı. Onları takiben Kanadalılar, Latin Amerikalılar ve Asyalılar gelmekteydi (Koudela, 2013: s. 51). Sanayi devrimi sonrası ABD'ne yönelik göçlerin doruk noktası on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısıdır. Bu dönemde yurt dışı doğumlarının ABD nüfusuna oranı ortalama %15'ler seviyesine ulaşmıştır (Abramitzky ve Boustan, 2017: s. 5).

İkinci Dünya Savaşı sonrası yıllar Avrupa Birliği (o zamanki adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu) ülkelerine yönelik işçi göçlerinin yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu göçlerin bir kısmı

çevre Avrupa ekonomilerinden merkez Avrupa ekonomilerine yönelikti. 1950-1960'lı yıllar boyunca Batı Almanya, İngiltere ve Fransa gibi merkez Avrupa ekonomileri İrlanda, İtalya ve İspanya gibi çevre Avrupa ekonomilerinden önemli ölçüde işçi göçü çekmiştir. Göçlerin bir kısmı ise Avrupa Ekonomik Topluluğu dışındaki ülkelerden gerçekleşmekteydi. 1960'lardan itibaren Türkiye, Yugoslavya, Fas ve Tunus gibi ülkelere, başta Batı Almanya olmak üzere topluluk üyesi ülkelere yoğun bir işçi göçü yaşanmıştır (Eurostat, 2011: s. 14). Avrupa'ya yönelen göç dalgası kıtanın demografik yapısını da belirgin bir şekilde etkilemiştir. 1960 yılında Avrupa'da yaşayan göçmenlerin sayısı 14,5 milyon civarında ve toplam nüfus içerisindeki göçmen oranı da %3,5 seviyesindeydi. Bu tarihten sonra giderek artan ve özellikle de 1990'ların ortalarından itibaren hızlanan göçler sonucunda, 2013 yılına gelindiğinde göçmen sayısı 52,3 milyona, göçmenlerin Avrupa nüfusu içerisindeki oranı ise %10,3'e yükselmiştir (De La Rica vd., 2013: s. 6). Avrupa kıtası günümüzde en fazla göçmen işçinin yer aldığı bölge olup, toplam 150 milyon göçmen işçinin yaklaşık olarak %33'lük bir kısmına (%23,8 Batı Avrupa ve %9,2 de Doğu Avrupa olmak üzere) bu kıta ev sahipliği yapmaktadır. Göçmen işçilerin yerküredeki dağılımı Şekil 3'de gösterilmiştir.

Şekil 3: Göçmen İşçilerin Çalıştıkları Bölgelere Göre Dağılımı (%)

Kaynak: International Labour Organization, 2015: s. 17

Bugün ise endüstriyel ve tarımsal nedenli göçlerin yanına, bilgi ekonomisinin öne çıkardığı yeni iş veya eğitim alanlarına yönelik nüfus hareketlerinin eklendiği görülür. *Beyin göçü (brain drain)* adı verilen ve ağırlıklı olarak eğitim düzeyi ve mesleki kalifikasyonu yüksek bireylerin dahil olduğu göç hareketleri giderek artmaktadır. Ülkeler arası beyin göçünde genellikle düşük gelirli ülkelere, yüksek gelirli ülkelere yönelik nüfus akışı söz konusudur (Docquier, 2014: s. 3-4). Bu durum göçün yapıldığı ülkelere avantaj sağlarken, göç veren ülkeleri ise olumsuz yönde etkilemektedir. Dünya Bankası verilerine göre yüksek gelirli ülkelerde her 1 milyon kişiye ortalama 4014 araştırmacı düşmektedir. Düşük ve orta gelirli ülkelerde ise bu sayı 612'dir (World Bank, 2017). Böylece bilim adamı ve araştırmacı sayısı görece düşük olan az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler için beyin göçü, mevcut olan eğitilmiş ve kalifiye bireylerin de kaybedilmesi riskini doğurmaktadır.

Beyin göçünde ana çekim merkezleri ABD ve Avrupa Birliği (AB) gibi dinamik ekonomilerdir. AB içerisindeki göçlerin iki farklı güzergahı vardır. Birliğe üye çevre ülkelerdeki eğitilmiş bireyler, merkezdeki AB ülkelerine gitme eğilimindedirler. Merkez ülkelerdeki AB vatandaşları ise göç etmeleri halinde ABD'ni tercih etmektedirler (Dinkovski ve Markovska-

Simoska, 2018: s. 175). Bu durum ABD'ni beyin göçü bakımından birinci derecede önemli bir yer haline getirmektedir. ABD'ne gelen göçmen işgücü içerisindeki yüksek vasıflıların oranı 1990'ların ortalarından itibaren sürekli olarak artış göstermiş olup (Hall vd., 2011: s. 6), bu ülkeye göç eden üniversite mezunları içerisinde Hindistan ve Çin vatandaşları başı çekmektedirler (Krogstad ve Radford, 2018).

4.2. Göçün Devlet Maliyesine Etkisi

Göç olgusu, devletin gelir-gider dengesi üzerinde çeşitli etkilere yol açar. Gerek ülkelerin ulusal sınırları içerisindeki göç hareketleri gerekse de bir ülkeden başka bir ülkeye yönelen nüfus akımları, devletlerin mali uygulama ve politikalarında köklü değişimlere gitmesine yol açabilmektedir. İlk olarak ülke içi göçlerin, genellikle kırsal kesimden şehirlere yönelik olmalarının da etkisiyle, yerel yönetimlerin ve bilhassa da büyük şehirlerin harcamalarını arttırdığı görülür. Günümüzde, küresel ekonominin önemli çekim merkezleri durumunda olan belli başlı metropoller, devasa büyüklükteki bütçelerle yönetilmektedirler. Örneğin dünyanın önde gelen finans merkezlerinden New York'un belediye bütçesi 89 milyar dolara ulaşmış durumdadır (Neuman ve Goodman, 2018). Bu değer aralarında Lüksemburg, Bulgaristan, Panama, Kosta Rika, Uruguay ve Hırvatistan gibi ekonomilerin de bulunduğu yüzden fazla ülkenin GSYİH büyüklüğünden daha yüksektir (World Bank, 2017). New York şehri göçle büyüyen metropollerin en tipik örneklerinden biridir. Zira kentte çok farklı etnik gruplar bulunmakta olup, 8,3 milyonluk toplam nüfusun %42,67'si beyazlardan, %24,27'si Afro-Amerikalılardan, %13,95'i Asyalılardan ve geri kalanı da diğer çeşitli ırklardan oluşmaktadır (World Population Review, 2020).

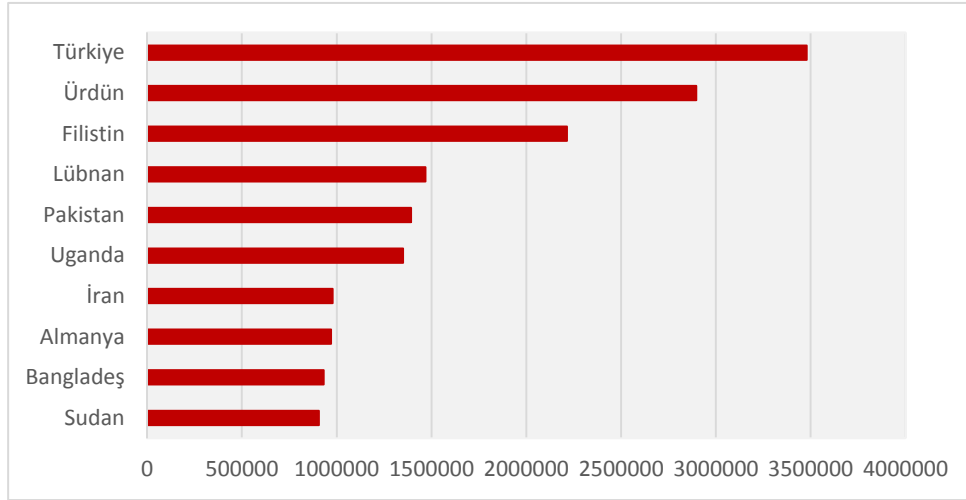
Öte yandan kırdan kente göç olgusunun yakın gelecekte az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin yerel yönetim harcamaları üzerinde daha belirgin bir baskı oluşturması beklenmektedir. Söz konusu bu ülkelerde nüfus artış oranı gelişmiş ülkelere göre daha yüksek ve kırdan kente göç daha hızlıdır. Yıllık nüfus artış oranı yüksek gelirli ülkelerde %0,56 düzeyinde kalırken, düşük gelirli ülkelerde ise %2,58'i bulmaktadır (World Bank, 2017). Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan bir raporda (United Nations, 2018), 2030 yılına gelindiğinde dünyanın en kalabalık on şehirden dokuzunun az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere yer alacağı, yalnızca Japonya'nın başkenti Tokyo'nun bu genellemenin dışında kalacağı tahmin edilmiştir. Bu bakımdan büyüyen kentlerin artan ihtiyaçlarına paralel olarak Hindistan, Çin, Bangladeş, Mısır gibi ülkeler başta olmak üzere, gelişmekte olan ekonomilerin yerel yönetim bütçelerinin hızla büyümesi muhtemel görünmektedir.

Devletin harcama ve gelirleri üzerinde etkili olan diğer bir göç dinamiği de ülkelerarası işgücü akımlarıdır. İşçinin kendi ülkesinden başka bir ülkeye göç etmesi göç veren ülke için çalışma ve üretim kaybı iken, göç alan ülke için ise tam tersi söz konusu olmaktadır. İşgücünün göçü emek unsurunun ödediği vergiler bakımından da önemli olup, göç eden işçi ödemesi gereken vergileri (gelir vergisi, tüketim vergileri vb.) artık kendi ülkesine değil, göç ettiği ülkeye ödemeye başlayacaktır. Özellikle kalifiye işgücünün göçünde, işçinin anavatanının uğrayacağı iktisadi ve mali kayıp daha da artmaktadır. Keza burada göç veren ülke hem işçinin kalifikasyonu için yüksek miktarlarda eğitim harcamasına katlanmakta, hem de yetişmiş işgücünün ülkeyi terk etmesi ile birlikte verimlilik düşüşleri ve vergi kayıplarına maruz kalabilmektedir (Mohapatra vd., 2012).

İşgücünün uluslararası göçü, göç alan ülkenin maliyesi açısından da önemli sonuçlar doğurur. Freeman (1986: s. 57-60), göç alan ülkenin kamusal harcamalarında meydana gelen değişimleri Batılı ekonomilere yönelik İkinci Dünya Savaşı sonrası işçi göçleri çerçevesinde incelemiştir. Ona göre söz konusu bu göç hareketini üç aşamada ele almak gerekir. Birinci dalga 1950-1960'lı yıllarda başlamış ve Birinci Petrol Krizi'ne (1973-1974) kadar devam etmiştir. Bu süreçte göçmenlerin nispeten genç ve sağlıklı işçilerden oluşması ve işçi ailelerinin göçe dahil olmaması, göç alan ülke açısından ciddi bir sosyal güvenlik ve(ya) sağlık harcaması baskısı yaratmamıştır. Aksine göçmen işçiler, savaş sonrası yeniden yapılanma sürecinde olan Avrupa ekonomilerinin üretim artışı ve ekonomik büyümesine katkıda bulunmuşlardır. Göçün ikinci

aşaması Petrol Krizi ile birlikte yaşanan ekonomik daralma ve buna bağlı olarak azalan emek talebini içermektedir. Kriz yıllarında işçi göçünde belirgin bir duraksama söz konusu olmuştur. 1980'lerden itibaren başlayan son aşamada ise işçiler, ailelerini de yanlarına alarak yerleşik hale gelmişlerdir. Bu aşamada devletin sosyal refah harcamaları (konut yardımı, aile yardımı, sağlık harcamaları) artış göstermiştir. Böylece işçi göçünün göç alan ülkenin kamu mali dengeleri üzerindeki etkisi başlangıçta olumlu olurken, son aşamada ise kısmi bir baskı yaratmıştır. Bununla birlikte işçinin, göç ettiği ülkenin mali dengelerine olan etkisini vergilerle birlikte ele almak gerekir. Zira göçmen işçi aldığı kamu hizmetleri ile bütçe üzerinde negatif etki oluştururken, ödediği vergilerle bütçeye olumlu yönde katkıda bulunmaktadır. Bu bakımdan işçi göçünün göç alan ülkenin kamu mali dengelerine nihai etkisi, işçinin ödediği vergiler ile aldığı kamu hizmetleri arasındaki fark ölçüsünde olmaktadır (Blau, 2016).

Savaşlar ve politik çatışmalara bağlı göçler, devlet maliyesini etkileyen bir diğer unsurdur. Siyasal ve toplumsal şiddetin tırmanması ile birlikte yerlerinden edilen siviller, çoğu zaman ülke dışına çıkmak zorunda kalmaktadırlar. Bu ise uluslararası alanda ciddi boyutlarda bir sığınmacı (mülteci) sorununa yol açabilmektedir. Günümüzde ülkelerini terk edenlerin sayısı milyonlarla ifade edilirken, bunun neden olduğu mali yük milyarca doları bulmaktadır. Sığınmacı sorununun devletin harcamalarında meydana getirdiği etkiye yönelik en güncel örneklerden biri Türkiye'nin, Suriye'deki çatışmalardan kaynaklanan harcamalarıdır. Türkiye Büyük Millet Meclisi (2018: s. 269-272) tarafından hazırlanan bir rapora göre, sayıları üç milyonu aşan Suriyeli sığınmacılar için yapılan harcamaların toplam tutarı 2018 yılı itibarıyla yaklaşık olarak 30 milyar dolar düzeyine ulaşmıştır. Bu rakamın içerisinde; geçici barınma merkezleri, eğitim hizmetleri, sağlık hizmetleri, güvenlik ve kamu düzeni hizmetleri, sosyal destek hizmetleri, yerel yönetim hizmetleri gibi harcama kalemleri yer almaktadır.

Şekil 4: Mülteci Sayısının En Yüksek Olduğu Ülkeler

Kaynak: World Bank, 2017

Şekil 4, en fazla mültecinin bulunduğu ülkeleri göstermektedir. Türkiye bu sıralamada ilk sırada yer alırken Türkiye'nin ardından, -Ortadoğu ve Afrika'daki- Suriye, Burundi, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Afganistan, Somali ve Güney Sudan gibi belli başlı çatışma bölgelerine (UNHCR, 2018b) yakın olan diğer ülkeler gelmektedir. Buna göre en fazla sığınmacının yer aldığı ilk on ülkeden yalnızca Almanya gelişmiş bir ülke olup, diğer ülkelerin tamamı gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerden oluşmaktadır. Almanya'nın ardından gelişmiş ülkeler içerisinde en fazla sığınmacıya ev sahipliği yapan Fransa yaklaşık olarak 337 bin sığınmacı ile 18. sırada bulunmaktadır. Dünyanın en büyük ekonomisi ABD ise 275 bin sığınmacı ile 21. sıradadır (World

Bank, 2017). Buradan hareketle sığınmacı sorununun, az gelişmiş ve gelişmekte olan (düşük ve orta gelirli) ülkelerin kamu harcamaları üzerinde daha belirgin bir baskı oluşturduğu, buna karşın gelişmiş (yüksek gelirli) ülkelerin ise bu baskıyı görece daha az hissettikleri söylenebilir. GSYİH değerleri düşük olan Afrika ülkeleri için söz konusu baskı en üst noktaya çıkmaktadır. Nitekim UNHCR (2016: s. 21) tarafından yapılan hesaplamalara göre, ekonomideki her 1 milyon dolar başına düşen sığınmacı sayısı Güney Sudan'da 80'i aşmakta, Çad ve Uganda'da ise 40'a yaklaşmaktadır.

4.3. Kültürel, Sosyal ve Siyasal Yönleriyle Göç

Göçü, salt bir nüfus hareketi veya bir topluluğun bir yerden başka bir yere gitmesi olarak ele almamak ve onun toplumsal alanda yol açtığı etkileri de irdelemek gerekir. Ekonomik, politik, iklim koşulları gibi nedenlerle bulunduğu yeri terk etmek zorunda kalan birey ve aileler, göç ettikleri toplumlarda önemli değişimlere yol açarlar. Göçmenler, kendi bölgelerinin sosyo-kültürel özelliklerini göç ettikleri bölgeye taşıyarak toplumsal yapının zenginleşmesine katkıda bulunurlar. Özellikle göçmenler ile göç ettikleri bölgenin yerleşik halkı arasındaki kültürel farklılıklar çok üst noktadaysa, göçün meydana getireceği toplumsal değişimin daha büyük olması beklenir. Bu süreçte göç edenler yerleşiklerin, yerleşikler de göç edenlerin kültürleri üzerinde etkide bulunurlar. Böylece kültürel bakımdan göçmenler ile yerleşikler arasında karşılıklı bir etkileşimin olduğunu söylemek mümkündür (Tümtaş ve Ergun, 2016: s. 1352).

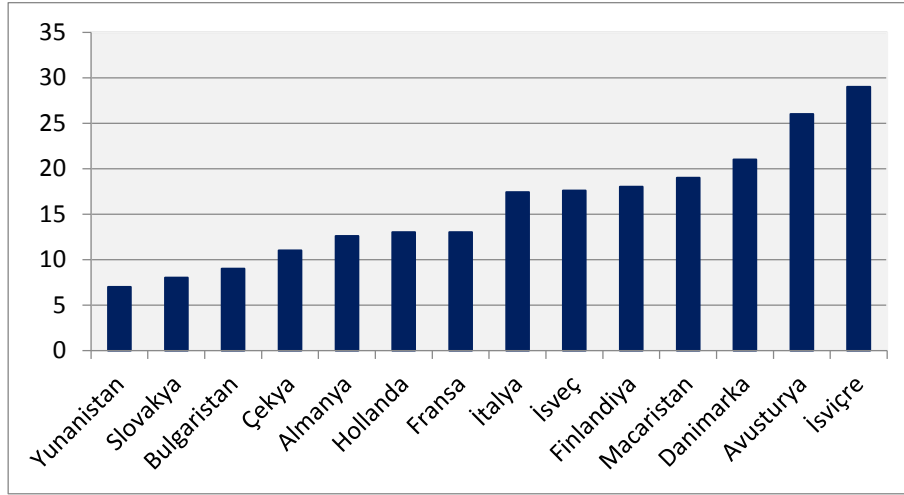
Ancak göç zaman zaman kültürel zenginleşme yerine, kültürel çatışmalara da yol açabilmektedir. Etnik, dini, mezhepsel vb. farklılıklar, bir kültürün diğer kültürü reddetmesinin ve böylece yerleşikler ile göçmenler arasında toplumsal ayrışmanın doğmasının sebebi olabilir. Bu durum en temelde *çok kültürlülük meselesi* ile ilişkilidir (Skiba, 2017). Toplumda baskın olan (yerleşik) kültür ile azınlık olan (göçmen) kültür arasındaki kimlik farklılıkları, kültür temelli çatışma ve anlaşmazlıkların en önemli nedenlerinden biridir. Bilhassa yabancı unsurlara karşı katı bir tutum takınan toplumlarda bu tür bir çatışma riski daha yüksektir. Böylece kültürel farklılıklar, kurumsal ve dil farklılıklarının yaratmış olduğu güçlüklerle de bir bütün oluşturacak şekilde, göçmenlerin içinde buldukları topluma uyum sağlamaları ve başarılı olmalarının önünde engel oluşturabilmektedir (European Commission, 2018: s. 16).

Göç bir yönüyle de sosyal bir olgudur. Aile yapısı, gelir ve statü farklılıkları, kentleşme gibi alt boyutlarıyla göç süreci sosyal yapıyı dönüştürme özelliğine sahiptir. İlk olarak göçün aile yapısı üzerinde önemli etkileri vardır. İşgücünün başka ülkelere göçünde olduğu gibi, işçi ailelerinin göçe dahil olamamasından kaynaklanan parçalanmış aileler sorunu ortaya çıkabilir. Ailenin göç veren, işçinin ise göç alan ülkede yaşamak zorunda kalması aile bütünlüğüne zarar verebilir. Türk işçilerin Batı Almanya'ya göçlerinde, sürecin özellikle başlangıç yıllarında, zaman zaman ailelerini geride bırakmak zorunda kalmaları buna örnek olarak gösterilebilir (Genel, 2014: s. 322). Yalnızca ekonomik değil, politik nedenlere bağlı göçler de ailelerin parçalanması sonucunu doğurabilmektedir. Savaşlar ve siyasal çatışmalar sırasında insanlar, ailelerinin bir kısmını veya tümünü geride bırakmak zorunda kalmaktadırlar. Bu ise aile bütünlüğünün ortadan kalkmasına sebep olmaktadır.

Toplumsal eşitsizlikler, göç olgusunun bir diğer sosyal boyutudur. Gelir ve servet eşitsizliği ile statü farklılıkları, yer yer göçe bağlı toplumsal tabakalaşmanın bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum düşük vasıflı göçmenlerde daha belirgindir. Eğitim düzeyi düşük olan ve buna bağlı olarak da düşük statüde işlerde çalışmak zorunda kalan göçmenler, gelir dağılımının daha alt katmanlarında yer almaktadırlar (Orrenius ve Zavodny, 2018). Göçmenler ve yerleşikler arasındaki gelir ve statü farklılıklarında en temelde eğitim seviyesi ve işgücü kalifikasyonu belirleyici olmaktadır. Yeni kuşak göçmenlerin eğitim düzeyinin birinci kuşak göçmenlere göre daha yüksek olduğu (Krogstad ve Radford, 2018; Bonin, 2017) göz önüne alınacak olursa, yakın gelecekte göçe bağlı toplumsal eşitsizliklerin kısmen de olsa azalması beklenebilir.

Bunlara ilaveten kırdan kente göç olgusunun yol açtığı kalabalık şehirler sorunu, hem çevre kirliliği hem de sürdürülemez kentleşme dinamikleri bakımından sosyal problemlere sebebiyet vermektedir. Kentler büyüdükçe ihtiyaçları da artmakta, yeni yerleşim alanlarının açılması zorunluluğu yeşil alanların sayısını azaltmaktadır (Karataş ve Kılıç, 2017: s. 66-68). Giderek artan kent nüfusu temiz bir çevrede yaşama imkanını sınırlamakta, endüstriyel ve(ya) evsel atıklar büyük metropollerin çevresinde devasa çöp alanlarının oluşmasına neden olmaktadır. Bu durum, ekonomik ve mali boyutları bir yana, insan sağlığı için büyük bir sorun teşkil etmektedir. Çarpık kentleşmenin çevrede yol açtığı tahribat, bir yönüyle de fosil yakıtlar meselesi ile ilişkilidir. Motorlu taşıtların sayısındaki artışa paralel olarak artan benzin tüketimi, hava kirliliğine sebep olduğu gibi atmosfere de zarar vermektedir (Uttara vd., 2012). Bunun insanoğluna faturası ise küresel çapta büyük bir iklim değişikliği meselesinin yaşanmasıdır.

Göçün siyasal alana yansması ise en temelde yabancı düşmanlığı veya ırkçılık şeklinde olmaktadır. Bunda kısmen göç edenler ile yerleşikler arasındaki kültürel ve kimlik temelli farklılıklar, kısmen de göçmenlerin göç edilen ülkedeki ekonomik sorunların nedeni olarak görülmesi etkindir. Yukarıda da ifade edildiği üzere göç, kültürel zenginleşmeye katkıda bulunabildiği gibi kültürel veya kimlik farklılıkları üzerinden toplumsal çatışmalara da yol açabilmektedir. Ayrıca ekonomik kriz dönemlerinde yerleşikler arasında işsizliğin artması da yabancı düşmanlığı artırabilmektedir. Zira düşük eğitilmiş ve vasıfsız göçmenlerin ucuz işgücü olarak görülmesi sonucunda yerleşiklerin işini kaybetme riski ile karşı karşıya kalmaları, onlarda, göçmenlere karşı bir antipatinin doğmasına sebep olabilmektedir (Ghosh, 2011; Billiet vd., 2014). Bunun sonucunda ise aşırı milliyetçi ve ırkçı politikaları savunan, göçmen karşıtı partilere yönelik ilgi artabilmektedir. Örneğin günümüzde Avrupa ülkelerinin önemli bir kısmında bu politik çizgideki partilerin oy oranları yükselmektedir. Öyle ki Orta Avrupa ülkelerinden İsviçre ve Avusturya'da söz konusu partilerin oyları %30'lara yaklaşırken, Kuzey Avrupa ülkesi Danimarka'da da %20'yi aşmış durumdadır. Üstelik ırkçı partilerin yükselmesi sorunu yalnızca küçük Avrupa ülkelerine has bir durum da değildir. Aralarında Almanya, Fransa ve İtalya gibi büyük ekonomilerin de yer aldığı çeşitli Avrupa ülkelerinde ırkçı ve yabancı düşmanı partilerin oyu %10 seviyesinin üzerinde seyretmektedir (Şekil 5).

Şekil 5: Avrupa'da Aşırı Milliyetçi Partilerin Oy Oranları (%)

Kaynak: BBC, 2018'den tarafımızca derlenmiştir

5. Sonuç Yerine: Göçün Küresel Kamusal Mal veya Kötü Olma Özelliği

Günümüzde göç olgusunun küresel bir boyut kazanarak yerkürenin tamamını etkileyen sonuçlar doğurması, onun küresel kamusal bir mal veya kötü olarak ele alınmasını

gerektirmektedir. Burada temel sorun göçün meydana getirdiği etkilerin pozitif dışsallık mı yoksa negatif dışsallık mı oluşturduğu ile ilgilidir. Keza göçün her iki boyutu da söz konusudur.

İnsanlığın binlerce yıllık gelişim süreci incelendiğinde göçlerin; medeniyet alanının genişlemesine katkı sağladığı görülür. Avcı toplayıcı toplulukların kitlesel göçleri sonucunda Mezopotamya, Mısır ve Hindistan gibi büyük medeniyetler kurulmuş, ilk yerleşim yerleri ortaya çıkmış ve tarım toplumuna geçişin temelleri atılmıştır. Sanayi devrimi ile birlikte bu kez kırdan kente göç olgusu yaşanmış, bu da fabrika üretiminin getirdiği verimlilik artışı ile birlikte hızlı bir ekonomik büyüme sağlamıştır. On dokuzuncu yüzyılın sonlarında ABD'ne, yirminci yüzyılın ikinci yarısında da Batı Almanya, Fransa ve İngiltere gibi merkez Avrupa ekonomilerine yapılan işçi göçleri hem ülkelerinde iş bulamayanların iş sahibi olmalarına, hem de söz konusu bu ekonomilerin üretim düzeylerinin artmasına katkıda bulunmuştur. Nihayet bugünün bilgi toplumu modeli içerisinde yoğunlaşan beyin göçü olgusu da kendi ülkelerinde başarı elde etme şansını yakalamayan iyi eğitilmiş ve kalifiye işgücüne böylesi bir şans tanımıştır. Bunlar göçe bağlı pozitif dışsallıklar olarak değerlendirilebilir. Bu özellikleri ile göç küresel kamusal bir mal görünümü sergilemektedir.

Ancak göçün olumsuz yönleri de bulunmaktadır. Savaşlar veya politik çatışmalar bir yandan küresel çapta bir sığınmacı sorununa sebep olurken, bir yandan da aile bütünlüğünü ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca sığınmacıları kabul etmek durumunda kalan ülkelerin kamu harcamaları artmakta, bu da bütçe dengelerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Devletlerin mali dengeleri açısından kırdan kente göç hareketlerinin de önemli bir etkisi vardır. Giderek büyüyen ve kalabalıklaşan kentler, yerel yönetimler bütçelerini zorlayabilmektedir. Kırdan kente göçün diğer bir boyutu da şehrin çevresel ve sosyal dengelerinin bozulabilmesidir. Göçler kültürel çatışmalardan kaynaklı politik kutuplaşmaları da gün yüzüne çıkartabilmektedir. Özellikle yabancılara karşı hoşgörülü olmayan toplumlarda göç, göçmen karşıtı-aşırı milliyetçi ve ırkçı partilerin yükselişine neden olmaktadır. Bunun sonucunda da demokrasi dışı siyasal eğilimler güç kazanabilmektedir. Son olarak göçlerle birlikte az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler için yetişmiş insan kaybı sorunu da yaşanabilmektedir. Eğitilmiş ve kalifiye işgücünün ülkeyi terk etmesi, üretken işgücü konusunda zaten sorun yaşayan bu ülkelerin durumunu daha da kötüleştirebilmekte ve bu da söz konusu ülkelerin araştırmacı ve bilim adamı yetiştirme konusundaki çabalarını tökezletebilmektedir.

Yukarıda sıralananlar ise göçün yaratmış olduğu negatif dışsallıklardır. Böylece göçün neden olduğu bu olumsuzluklar, onun bir küresel kamusal kötü olarak tanımlanması sonucunu doğurabilir. Görüldüğü üzere göçü küresel kamusal mal veya küresel kamusal kötü olarak tanımlayabilmek oldukça güçtür. Bununla birlikte göçe ilişkin algının olumsuzluğu ve çağrıştırdığı şeylerin negatif niteliği küresel kamusal kötü tarafını daha çok öne çıkarmaktadır. Keza toplumsal hafıza için göç, genellikle kötü anıları (bulunduğu yeri terk etmek zorunda kalma, yakınlarını geride bırakma, yeni bir yere uyum sağlamaya çalışma) çağrıştırmaktadır. Böylece göçü; meydana getirdiği dışsallıkların niteliğine göre zaman zaman küresel kamusal bir mal zaman zaman da küresel kamusal bir kötü olarak düşünmek mümkün ise de, toplumsal algıda meydana getirdiği olumsuz etkiler bakımından, küresel kamusal kötü olma özelliğinin kısmen de olsa küresel kamusal mal olma özelliğine göre daha fazla öne çıktığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Abramitzky, R. ve Boustan, L. (2017). Immigration in American Economic History. *Journal of Economic Literature*, 55(4), pp. 1-36.
- Aktel, M. (2003). *Küreselleşme ve Türk Kamu Yönetimi*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Andersen, E. A. ve Lindsnaes, B. (2007). Public Goods: Concept, Definition, and Method. in E. A. Andersen & B. Lindsnaes (Ed.), *Towards New Global Strategies: Public Goods and Human Rights*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, pp. 29-52.
- Bairoch, P. ve Goertz, G. (1986). Factors of Urbanisation in The Nineteenth Century Developed Countries: A Descriptive And Econometric Analysis. *Urban Studies*, 23, pp. 285-305.
- BBC (2018). *Europe and Nationalism: A Country-By-Country Guide*. <https://www.bbc.com/news/world-europe-36130006>, (Erişim Tarihi: 26.02.2019).
- Billiet, J., Meuleman, B. ve De Vitte, H. (2014). The Relationship Between Ethnic Threat and Economic Insecurity in Times of Economic Crisis: Analysis of European Social Survey Data. *Migration Studies*, 2(2), pp. 135-161.
- Blau, F. D. (2016). *The Economic and Fiscal Consequences of Immigration*. https://www.nap.edu/resource/23550/immigration_webinar.pdf, (Erişim Tarihi: 19.02.2019).
- Bonin, H. (2017). *The Potential Economic Benefits of Education of Migrants in the EU*. IZA Research Report No. 75.
- De La Rica, S., Glitz, A. ve Ortega, F. (2013). *Immigration in Europe: Trends, Policies and Empirical Evidence*. IZA Discussion Paper No. 7778.
- Development Initiatives (2016), *Measuring Aid to Global Public Goods (GPGs): An Approach to Estimating Funding for Gpgs from Providers of Official Development Assistance*. <http://devinit.org/wp-content/uploads/2016/07/Measuring-aid-to-global-public-goods-GPGs-Discussion-paper-July-2016.pdf>, (Erişim Tarihi: 10.01.2019).
- Dinkovski, V. ve Markovska-Simoska, S. (2018). Brain Drain as a Function of Sustainable Development in the Republic of Macedonia. *Industrija*, 46(1), pp. 173-188.
- Docquier, F. (2014). The Brain Drain from Developing Countries. *IZA World of Labor*, 31, pp. 1-10.
- Ekici, S. ve Tuncel, G. (2015). Göç ve İnsan. *Birey ve Toplum*, 5(9), ss. 9-22.
- European Commission (2018). *European Migrations: Dynamics, Drivers, and the Role of Policies*. Brussels: European Union.
- Eurostat (2011). *Migrants in Europe: A Statistical Portrait of the First and Second Generation*. Brussels: European Union.
- Freeman, G. P. (1986). Migration and the Political Economy of the Welfare State. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 485, pp. 51-63.
- Genel, M. G. (2014). Almanya'ya Giden İlk Türk İşçi Göçünün Türk Basınındaki İzdüşümü: Sirkeci Garı'ndan Munchen Hauptbahnhof'a. *Selçuk İletişim*, 8(3), ss. 301-338.
- Ghosh, J. (2011). Fear of Foreigners: Recession and Racism in Europe. *Race/Ethnicity: Multidisciplinary Global Contexts*, 4(2), pp. 183-190.
- Gümüş, E. (2013). Uluslararası Kamu Malları Kavramı. içinde F. Tekin ve M. O. Arslan (Ed.), *Uluslararası Kamu Maliyesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 26-49.
- Hall, M., Singer, A., De Jong, G. F. ve Graefe, D. R. (2011). *The Geography of Immigrant Skills: Educational Profiles of Metropolitan Areas*. Washington D.C: Brookings.
- International Labour Organization (2015). *ILO Global Estimates on Migrant Workers: Results and Methodology*. Geneva: ILO.
- International Organization For Migration (2008). *Migration and Climate Change*. Geneva: IOM.

- International Organization For Migration (2018). *World Migration Report 2018*. Geneva: IOM.
- Karataş, A. ve Kılıç, S. (2017). Sürdürülebilir Kentsel Gelişme ve Yeşil Alanlar. *SİYASAL: Journal of Political Sciences*, 26(2), ss. 53-78.
- Kaul, I., Grunberg, I. ve Stern, M. A. (1999). Global Public Goods: Concepts, Policies and Strategies. in I. Kaul, I. Grunberg ve M. A. Stern (Ed.), *Global Public Goods: International Cooperation in the 21st Century*. New York: Oxford University Press, pp. 450-507.
- Kaul, I., Conceição, P., Le Goulven, K. ve Mendoza, R. U. (2003). How to Improve The Provision of Global Public Goods. in I. Kaul, P. Conceição, K. Le Goulven ve R. U. Mendoza (Ed.), *Providing Global Public Goods: Managing Globalization*. New York: Oxford University Press, pp. 21-58.
- Kirmanoglu, H., Yılmaz, B. E. ve Susam, N. (2006). Maliye Teorisi'nin Çıkmazı: Küresel Kamusal Mallar (Kalkınma Yardımları İçinde Küresel Kamusal Malların Finansmanı). *Maliye Dergisi*, 150, ss. 25-52.
- Knight, J., Mcconnell, S. A. ve Baker, L. W. (2000). *Ancient Civilizations Almanac*. USA: U.X.L Ancient Civilizations Reference Library.
- Koudela, P. (2013). A Brief History of Immigration Policy in the United States. *West Bohemian Historical Review*, 3(2), pp. 43-62.
- Krogstad, J. M. ve Radford, I. (2018). *Education Levels of U.S. Immigrants are on the Rise*, <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/09/14/education-levels-of-u-s-immigrants-are-on-the-rise/>, (Erişim Tarihi: 15.01.2019).
- Milanovic, B. (2013). *The Economic Causes of Migration after Lampedusa: Should the World be Composed of Gated Communities?*. <https://www.theglobalist.com/economic-causes-migration/>, (Erişim Tarihi: 15.12.2018).
- Mohapatra, S., Moreno-Dodson, B. ve Ratha, D. (2012). Migration, Taxation, and Inequality. *The World Bank Economic Premise*, 80, pp. 1-5.
- Neuman, W. ve Goodman, D. (2018). New York City's \$89 Billion Budget Includes Discount Transit Fare Plan. *New York Times*, 11.05.2018.
- Orrenius, P. M. ve Zavodny, M. (2018). *Does Migration Cause Income Inequality?*. <https://scholar.smu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=texas-mexico-research>, (Erişim Tarihi: 21.02.2019).
- Rubenstein, J. M. (2018). *The Cultural Landscape: An Introduction to Human Geography*. UK: Pearson.
- Skiba, L. (2017). The Problem of Multiculturalism in the Context of Conflict. *Forum Scientiae Oeconomia*, 5(1), pp. 33-42.
- Tümtaş, M. S. ve Ergun, C. (2016). Göçün Toplumsal ve Mekânsal Yapı Üzerindeki Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(4), ss. 1347-1359.
- Türk Dil Kurumu (1998). *Türkçe Sözlük-1. Cilt (A-J)*. Ankara: TDK.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2018). *Göç ve Uyum Raporu*. Ankara: TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu.
- UNHCR (2016). *Global Trends: Forced Displacement in 2016*. Geneva: The UN Refugee Agency.
- UNHCR (2018a). *Global Trends: Forced Displacement in 2018*. Geneva: The UN Refugee Agency.
- UNHCR (2018b). *Refugees Bear Cost of Massive Underfunding*. <https://www.unhcr.org/news/briefing/2018/10/5bbc57d94/refugees-bear-cost-massive-underfunding.html>, (Erişim Tarihi: 20.02.2019).
- United Nations (2017). *International Migration Report 2017: Highlights*. New York: UN.
- United Nations (2018). *The World's Cities in 2018*. New York: UN.

Uttara, S., Bhuvandas, N. ve Aggarwal, V. (2012). Impacts of Urbanisation on Environment. *International Journal of Research in Engineering & Applied Sciences*, 2(2), pp. 1637-1645.

World Bank (2017). *The World Bank Open Data*. <https://data.worldbank.org/>, (Erişim Tarihi: 15.01.2019).

World Population Review (2020). *New York Population 2020*. <https://worldpopulationreview.com/us-cities/new-york-city-population/>, (Erişim Tarihi: 08.06.2020).